

*Дрогозюк К. Б.,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОВНОВАЖЕННЯ ОМБУДСМЕНА В ДОКАЗУВАННЯХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності поняття Уповноваженого з прав людини та розгляду підстав його участі в цивільному процесі України. Були проаналізовані повноваження омбудсмена щодо його участі в доказуванні в цивільному процесі та зроблено спробу запропонувати зменшити навантаження на українського омбудсмена шляхом запровадження спеціалізованих омбудсменів щодо конкретних осіб або категорій справ.

Ключові слова: омбудсмен, Уповноважений з прав людини, цивільний процес, стадія доказування, суб'єкти доказування.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження інституту омбудсмена полягає в тому, що омбудсмен – це одна з основних умов створення гарантій демократичного розвитку суспільства та реалізації принципу визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю. Діяльність омбудсмена спеціалізується на тому, що дозволяє усунути існуючі суперечності між державою і громадянським суспільством та легітимізувати владу. Саме тому існує необхідність врегулювати статус українського омбудсмена, чітко визначити його право участі у цивільному процесі, інакше це може бути використане судом для обмеження його ініціативи щодо захисту прав громадян.

На жаль, питання щодо участі омбудсмена в доказуванні в цивільному процесі були розглянуті лише поверхово. Але що стосується участі Уповноваженого в цивільному процесі загалом, то це питання вже розглядалося такими вченими, як М.Й. Штефан, В.В. Бойцова, В.І. Тертишников, С.Я. Фурса, С.В. Василюв, Ю.М. Тодика, О.В. Марцеляк, О.О. Колосова та інші.

Комплексною метою статті є з'ясування значення запровадження інституту омбудсмена та дослідження особливостей функціонування інституту омбудсмена в цивільному процесі на стадії доказування.

Вклад основного матеріалу. В Конституції України зазначено, що захист прав людини і громадянина є одним із пріоритетних завдань держави, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні, крім інших засобів правового захисту, покликаний сприяти інститут Уповноваженого з прав людини (омбудсмена) [4]. Як зазначає О.В. Марцеляк, Уповноважений призначається Верховною Радою України, є незалежним, політично-нейтральним одноособовим органом державної влади. Він уповноважений за власною ініціативою, зверненнями громадян України, осіб без громадянства чи їх представників або народних депутатів України здійснювати на постійній основі контроль за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина, захист прав кожного на території України й у межах її юрисдикції, керуючись у своїй діяльності Конституцією і законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [5, с. 38].

Вперше посада омбудсмена була передбачена конституцією Швеції в 1809 році. У деяких країнах є кілька омбудсменів, за кожним із них закріплена певна сфера управління: цивільна, військова, з прав споживачів чи студентів. Перевіряючи дії посадових осіб державного апарату, омбудсмен не має права скасовувати їх рішення, але може давати відповідні рекомендації. У більшості країн контроль омбудсмена дуже обмежений, він не поширюється на діяльність уряду, міністрів, зовнішньополітичних відомств, поліції, муніципальних органів.

Сьогодні вже у 100 країнах світу, які прилучилися до демократичних форм правління, функціонують так звані інституції омбудсмена. Вони є неперевершеним набутком людства у захисті прав людини. Омбудсмен, не підміняючи ні прокуратуру, ні суди, має донести до державної влади пріоритет принципів верховенства права і поваги до прав людини, протидіяти свавіллям влади, але при цьому не дублюючи, а доповнюючи існуючі правові механізми.

Важливою функцією інституту омбудсмена стала функція «моста між суспільством і владою», функція посередника, відновлюючого зв'язність соціальної системи, розриви між простою людиною і державною машиною. Інститут омбудсмена стає своєрідною «доброчислою оболонкою» державного механізму. Ця функція отримала відображення у назві інституту омбудсмена у Франції – інститут медіатора (посередника).

Особливістю французької моделі, введеної в 1973 р., є те, що медіатор Франції, де традиційно сильна роль виконавчої влади, призначається Радою міністрів Франції, що служить своєрідним винятком у концепції парламентського омбудсмена.

Відповідно до ст. 101 Конституції України та Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. В статті 55 Конституції України проголошується право кожного звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за захистом своїх прав [4]. Відмінною рисою омбудсмена є здатність безкоштовно та гнучко реагувати на скарги громадян на неправомірні дії чиновників або порушення прав людини.

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини може бути призначено громадянина України, який на день обрання досяг 40 років, володіє державною мовою, має високі моральні якості, досвід правозахисної діяльності та протягом останніх п'яти років проживає в Україні.

Вперше на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Україні було призначено Ніну Карпачову в квітні 1998 року.

Юрисдикція Уповноваженого, як зазначено в статті 2 Закону, поширюється на відносини, що виникають при реалізації прав та свобод людини і громадянина лише між громадянином

України (незалежно від місця його перебування), іноземцем чи особою без громадянства (які перебувають на території України) і органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами. У правовій науковій літературі зазначалося, що юрисдикція Уповноваженого не поширюється на права солдатів та інших військовослужбовців – громадян України [6, с. 102].

В Україні Уповноважений Верховної Ради з прав людини здійснює свою діяльність безпосередньо на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників, за зверненнями народних депутатів України або за власною ініціативою. Омбудсмен в Україні запобігає порушенням прав і свобод людини і громадянина, або сприяє їх поновленню, сприяє приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність із Конституцією України, міжнародним стандартами у цій галузі, запобігає будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод, сприяє правовій інформованості населення та захисту конфіденційної інформації про особу [3].

Уповноважений з прав людини є невід'ємним елементом конституційної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, яка включає в себе, в першу чергу, систему судів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та міжнародні судові та інші органи, членом або учасницею яких є Україна.

Створення в Україні конституційного інституту Уповноваженого з прав людини стало новацією державно-правової системи захисту прав і свобод людини.

При ретельній розробці моделі Уповноваженого з прав людини враховувались національні правові та культурні традиції в Україні, особливості системи державної влади, а також досвід функціонування інституції омбудсмена в інших країнах, де вже існує успішна практика діяльності омбудсмена.

Але все ж таки цей інститут потребує вдосконалення. У ряді країн діють місцеві або регіональні омбудсмени, також омбудсмени з певних питань, зокрема: з питань економічної свободи, з питань оборони, з питань преси та ін. Що стосується діяльності українського омбудсмена, то негативним є те, що вона не врегульована на місцях.

Нині в багатьох країнах є доволі поширеною практика введення спеціалізованих омбудсменів, які здійснюють свою діяльність в інтересах специфічних груп, що потребують додаткового захисту. Моделі спеціалізованих омбудсменів досить різноманітні – військові омбудсмени (ФРН, Норвегія, на регіональному рівні в Російській Федерації (Алтайський край)), омбудсмени з питань охорони здоров'я (Велика Британія, США), омбудсмени з прав дитини (Норвегія, Фінляндія, Нова Зеландія, Австрія, Ізраїль, Колумбія, Російська Федерація, Литва), студентські омбудсмени (США, Велика Британія, Канада, Російська Федерація). Так, запровадження військового омбудсмена пояснюється тим, що військовослужбовці належать до соціальної групи, яка має особливий правовий статус, пов'язаний зі специфікою їх діяльності, а також обумовлений тим, що вони зазнають найбільш активного юридичного впливу, окрім загальних законів, на них поширюється спеціальне законодавство, яке регламентує порядок проходження військової служби. Зазначимо, що омбудсмен у справах дітей – орган, утворений для захисту прав та інтересів дитини. Необхідність створення посади спеціалізованого омбудсмена в інтересах дітей обґрун-

товується щонайменше трьома причинами: по-перше, діти через особливості свого психічного і фізичного розвитку вимагають особливого підходу; по-друге, через відсутність життєвого досвіду і певною мірою залежного становища вони не завжди самостійно можуть захистити свої права і законні інтереси; по-третє, благополуччя та нормальний розвиток дітей визначають майбутнє будь-якої країни [7].

Конституція України і прийнятий на її основі 23 грудня 1997 р. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» передбачили створення в Україні сильної моделі омбудсмена, яка характеризується високим конституційним статусом Уповноваженого з прав людини; незалежністю від будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування; широкою юрисдикцією Уповноваженого, яка поширюється як на органи державної влади, так і на органи місцевого самоврядування; гнучкістю й доступністю процедури звернення до Уповноваженого; свободою його дій щодо відкриття провадження у тій чи іншій справі та політичним нейтралітетом.

Особливість статусу Уповноваженого з прав людини полягає у тому, що він володіє унікальним статусом, так як не належить до жодної з гілок державної влади, тобто, є органом «*suī generis*» (особливого роду). Безумовно реалізація його мандату в умовах сучасної ситуації в Україні ускладнюється тим, що він не вписується у традиційно існуючу систему влади. Оскільки його діяльність позитивно впливає на розвиток законодавства та діяльність державної влади на етапі співробітництва з ЄС, невідворотним є пошук оптимальних механізмів співпраці з владними структурами водночас зі збереженням свого незалежного статусу.

Основні засади взаємодії Уповноваженого з прав людини з іншими установами та організаціями полягають у тому, що його діяльність не зумовлює перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод людини. Уповноважений діє притаманними лише йому засобами й методами, а рекомендаційний характер його звернень не применшує можливості його впливу на поновлення порушених прав і свобод, що можливе лише за умови високого рівня правової культури відповідних посадових осіб.

Перелічені у статті 3 Закону України «Про Уповноваженого з прав людини» функції омбудсмена реалізуються в передбачених законодавством формах, однією з яких є участь Уповноваженого в цивільному процесі. Головною метою інституту захисту прав інших осіб у цивільному процесі є надання допомоги та сприяння у судовому захисті особам, які самостійно неспроможні в силу стану здоров'я, непрацездатності, віку це зробити. Безумовно, тут присутній і суспільний, і державний інтерес. Суспільство та держава зацікавлені в тому, щоб надавати допомогу особам немічним та непрацездатним.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен), прокурор, органи державної влади та місцевого самоврядування та інші особи, процесуальні представники – це особи, які звертаються до суду з метою захисту інтересів інших осіб, мають громадський, державний та інший інтерес у вирішенні справи. Вони не мають особистого інтересу на предмет спору, але їхні права обумовлюються компетенцією, якою вони наділяються залежно від виконуваних ними функцій та повноважень.

Таким чином, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є повноцінним учасником цивільного процесу. Його процесуальне становище у цивільному процесі визнача-

ється, як орган чи особа, якій законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Що стосується правових підстав участі в цивільному процесі Уповноваженого, інших органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи й інтереси інших, то слід погодитися з висловленою в юридичній літературі думкою М.І. Мичко про те, що такими підставами виступають умови, за наявності яких у них виникає право і обов'язок звернення до суду з метою захисту прав та інтересів громадян чи держави. Але ці умови не можна пов'язувати лише з нездатністю самого громадянина чи з неможливістю відповідного органу держави самостійно звернутися до суду, або небажання посадових осіб користуватися цим правом внаслідок зловживання службовим положенням чи владою. Для цього потрібно, щоб відповідна норма права відносила той чи інший орган чи особу до суб'єктів, які мають право на звернення до суду за захистом чужого права чи інтересу [8, с. 186].

Стосовно Уповноваженого такою нормою є ст. 45 ЦПК, яка має пріоритет перед нормами, що містяться в Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

За правовою логікою у них повинні бути названі випадки, коли Уповноважений вправі звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб і брати участь у цих справах. Вказана в п. 10 ст. 13 Закону умова – неспроможність самого громадянина за станом здоров'я чи з інших поважних причин звернутися до суду із заявою про захист своїх прав і свобод – є підставою для реалізації Уповноваженим права на звернення до суду за захистом чужого інтересу, а не підставою самого права.

Підставами участі в цивільному процесі Уповноваженого слід вважати ті, що мають загальний характер (ч. 2 ст. 3 і ч. 1 ст. 45 ЦПК) і якими обґрунтовується право Уповноваженого брати участь у цивільному процесі, має своє практичне значення: за відсутності підстав, які є загальними, суддя взагалі не приймає справу до свого провадження, а якщо немає обґрунтування заяви щодо захисту прав чи свобод конкретної особи, суддя вправі залишити її без руху до усунення цього недоліку [8, с. 186–187].

На основі аналізу ст. 45 ЦПК можна зробити висновки, що зазначений суб'єкт захисту прав інших осіб може брати участь у цивільному процесі у такій процесуальній формі, як звернення до суду із заявою, відкриття провадження у цивільній справі та участь у такій справі.

Варто також зазначити, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини може бути суб'єктом захисту прав та охоронюваних інтересів інших осіб за умов: наявності закону, який дає йому повноваження здійснювати захист прав та інтересів інших осіб у конкретних справах; наявності в осіб, захист прав та інтересів яких вони можуть здійснювати, цивільно-процесуальної правосуб'єктності. У здійсненні своїх процесуальних прав омбудсмен, як правило, не залежний від волі осіб, права і охоронювані інтереси яких він захищає.

Пред'явивши до суду позовну заяву (заяву) на захист прав і свобод громадянина, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наділяється обсягом процесуальних прав та обов'язків особи, в інтересах якої він діє, за винятком права укладати мирову угоду.

Щодо прав та обов'язків, то вони є загальними для всіх суб'єктів доказування, що беруть участь у справі, а саме: право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати ко-

пії рішень, ухвал, брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, ставити запитання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, користуватися правовою допомогою, знайомитися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, оскаржувати рішення і ухвали суду, користуватися іншими процесуальними правами, встановленими законом. Уповноважений з прав людини як і інші особи, які беруть участь у справі позовного провадження, для підтвердження своїх вимог або заперечень зобов'язаний подати всі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться – до початку розгляду справи по суті.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини позбавлений розпорядчого права на укладення мирової угоди, тому що не є суб'єктом спірних правовідносин сторін.

Крім того, даний суб'єкт зобов'язаний добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. Тобто, омбудсмен є повноправним суб'єктом доказування, але варто також зазначити, що безумовною відмінністю є те, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, крім загальних прав та обов'язків осіб, що беруть участь у справі та спеціальних прав та обов'язків, передбачених для органів та осіб, які звернулися до суду в інтересах інших осіб, або державних чи суспільних інтересах, має ще й інші права та обов'язки, що більше конкретизуються в Законі України «Про Уповноваженого Верховної ради України з прав людини».

Для збору доказової бази у справі омбудсмен наділений досить широкими повноваженнями. Так, наприклад, відповідно до ст. 13 зазначеного закону цей суб'єкт має як загальні, так і спеціальні права на ознайомлення з документами, у тому числі й секретними (таємними), та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах. Доступ до інформації, пов'язаної із службовою та державною таємницями, здійснюється в порядку, визначеному законодавчими актами України.

Особливістю компетенції омбудсмена також є право запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі.

Згідно зі ст. 13 вказаного Закону він має можливість відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи відбування засудженими покарань та установи примусового лікування і перевиховання, психіатричні лікарні, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання.

Також він має право бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим.

Стосовно питання співробітництва, він має право вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків.

Дуже важливим фактором є те, що у ст. 22 Закону зазначаються обов'язки співпраці з Уповноваженим.

Так, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу. Зокрема, вони повинні забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, визначених законодавчими актами щодо захисту інформації з обмеженим доступом, також надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень.

Відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень. У разі розголошення таких відомостей Уповноважений несе відповідальність у встановленому законодавством порядку. Уповноважений не має права розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини наділений правом на звернення до суду з будь-яким позовом або заявою, якщо за станом здоров'я чи з інших поважних причин громадянин не може цього зробити самостійно (в інтересах неповнолітніх, недієздатних, інвалідів, пенсіонерів, малозабезпечених осіб тощо).

При цьому звернутися до суду він може лише в інтересах громадянина, та не вправі подати позов на захист державних або суспільних інтересів, як це можуть зробити, наприклад, прокурор або органи державної влади.

Оскільки в силу положень Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» до повноважень омбудсмена віднесено здійснення захисту прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України, додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами, запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина, або сприяння їх поновленню (ст. 3 Закону), Уповноважений Верховної Ради з прав людини вправі звернутися до суду з будь-якої категорії цивільної справи.

У зв'язку з відсутністю у омбудсмена імперативно-владних повноважень одним із головних засобів його впливу на прийняття необхідного рішення є гласність та поширення інформації про порушення прав і свобод людини в державі, насамперед, шляхом оприлюднення щорічної та спеціальних доповідей.

Висновки. На сучасному етапі ідея омбудсменства переросла національні межі і все частіше використовується на регіональному та міжнародному рівнях.

Враховуючи вищесказане, без перебільшення можна сказати, що інститут омбудсмена є необхідним елементом національної системи захисту прав людини, ключовою ланкою в процесі перетворень у країнах, які стали на шлях демократії і верховенства права.

Функціонування інституту омбудсмена є важливим елементом системи правового захисту прав і свобод особи, що забезпечує рівність та справедливість у суспільстві, відновлює порушені права особи.

Варто зазначити, що інститут омбудсмена в Україні знаходиться на стадії становлення та удосконалення. Це новий конституційний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина, що повністю ще не розкрив свого потенціалу, хоча й набуває належного визнання в українському суспільстві. Але все ж таки законодавством України не врегульовано його статус, право участі українського омбудсмена у цивільному процесі чітко не визначено, що може бути використане судом для обмеження його ініціативи щодо захисту прав громадян.

Уповноважений у своїй діяльності постійно має керуватися як принципом верховенства права, так і принципом верховенства прав людини, а також має пропонувати моделі правової та моральної поведінки, які б випереджали діюче в країні законодавство.

Таким чином, як політико-правовий інститут Уповноважений з прав людини завдяки своєму особливому статусу, широким повноваженням у царині прав людини, він є необхідною формою розвитку та зміцнення державності і демократії, оскільки слугує медіатором у відносинах між особою і державними органами, робить все для належного дотримання прав людини органами державної влади і їх посадовими особами, активно впливає на динаміку формування демократичної, правової держави та допомагає становленню в ній громадянського суспільства.

Але для більш ефективної роботи цього органу було б доречно перейняти досвід інших країн світу і запровадити модель спеціалізованих омбудсменів поряд із загальнонаціональним, наприклад, військовий омбудсмен, омбудсмен із захисту прав неповнолітніх, омбудсмен із захисту прав людей похилого віку, омбудсмен з нагляду за виправними установами тощо. В Україні вже починає застосовуватися деякий досвід інших держав у цій сфері, зокрема, у громадян України є можливість звернутися до представників Уповноваженого з прав людини з окремих питань, але їх конституційно-правовий статус ще не є остаточно визначеним, оскільки не має профільного закону, який визначав би їх компетенцію.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України . – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492.
3. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України // Відомості Верховної Ради України. –1998. – № 20. – Ст. 99.
4. Косілова О.І. Інститут омбудсмена в механізмі правового захисту прав і свобод особи – світовий досвід та Україна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalactivity.com.ua/>.
5. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмена: теорія і практика. – Х.: Нац. ун-т внутр. Справ. – 2004. – 450 с.
6. Тенебаум А. Статус Уповноваженого Верховної Ради з прав людини і прогалини в законі / Право України. – 1999. – № 2. – 101, 102 с.
7. Захаров С. Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Права людини. – 2006. – № 17 (417). – 4 с.

8. Тимошевська І. П. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини в цивільному процесі // Проблеми законності. Вип. 106. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2010. – С. 182–189.
9. Хаманева Н.Ю. Уполномоченный по правам человека – защитник прав граждан / Н.Ю. Хаманева. – Институт государства и права РАН. – М., 1998. – 80 с.
10. Барчук В.Б. Діяльність уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері забезпечення національної безпеки України: [монографія] / В.Б. Барчук. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2009. – 153 с.
11. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Акад. курс. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
12. Пономарьова О.П. Інститут спеціалізованого омбудсмена / О.П. Пономарьова // Право і безпека. Науковий журнал № 3(40). – 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.archive.nbuv.gov.ua.
13. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua.

Дрогозюк К. Б. Полномочия омбудсмена в доказывании в гражданском процессе Украины

Аннотация. Статья посвящена освещению сущности понятия Уполномоченного по правам человека и рассмотрению оснований его участия в гражданском процессе

Украины. Были проанализированы полномочия омбудсмена относительно его участия в доказывании в гражданском процессе и сделана попытка предложить уменьшить нагрузку на украинского омбудсмена путем внедрения специализированных омбудсменов в отношении конкретных лиц или категорий дел.

Ключевые слова: омбудсмен, Уполномоченный по правам человека, гражданский процесс, стадия доказывания, субъекты доказывания.

Drogoziuk K. The authority of Ombudsman in proving in civil proceedings of Ukraine

Summary. Article is dedicated to determination of essence of Ombudsman and review grounds of his participation in civil process of Ukraine. There were analyzed authorities of Ombudsman concerning his participation in a civil proceeding on stage of proving and also was made an attempt to propose to reduce burden on Ukrainian ombudsman by introducing Ombudsmans specialized regarding specific persons or categories of cases.

Key words: Ombudsman, Human Rights Commissioner, civil process, stage of proof, subjects of proving.